

Hürol Çankaya - DEVLET VE TABYAT Biyoteknoloji Çağında Ynsan Hakları

{tab=ÖNSÖZ}

Biyoteknoloji, yani bir aya 1 laboratuarlara bir aya 1 borsa endekslerine uzanan ve hayallerimizi süsledi inin farkında olan zamanın yeni kahramanı, popülerliğini aslında geçti imiz on beş yıl önce başladı. Ancak her çağın kahramanı gibi, nefesinin hızla tükenip tükenmeyeceği üzerinde konuşmak için elbette çok erken. Bir popüler kültür ikonu olarak hayatımıza giren koyun Dolly, kısa sürede edebiyattan sinemaya bilim kurgu sahasının yeniden biyoteknoloji istilasına açılmasıyla öncülük etmiştir. 2000 yılında İnsan Genomu Projesi'nin tamamlanmasıyla, medyanın düğücü konuyu daha ciddiye almaya başlaması ve takip eden yıllarda genetik mucizeler periyodik olarak haberlerde kendilerine yer bulmakta zorluk çekmemiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren biyoteknolojinin aldığı mesafe kuşkusuz ortadadır. Fakat yaratılan beklenti, özellikle sağlık alanında beş on yıl içinde büyük dönüşümlerin olacağına ortaya çikarılması ve medya-sermaye ortaklığı bundan beslenmiştir. Biyoteknolojinin popülerliğini kaybolmasa bile, harikalar diyarına açacağı kapıya eskiye oranla ihtiyatlı yaklaşmakta ve konudaki rotasını oturmaktadır. Teknolojik rüzgârın dinmesiyle, zaman içinde daha sağlam bir tartışma zemini kendini gösterecektir. Fakat uzun süre gözden kaçan nokta, biyoteknolojinin tartışılan alanına büyük vaatlerle girmesine rağmen, bu alanda kısa sürede olumsuz bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Çünkü biyoteknolojik uygulamaların asıl sonuçları burada yavaş yavaş karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda tartışmaların sağlık alanından tartışılan alanına kayması ve insanların tedirgin biçimde onların anlamaya çalışması bu durumun net göstergesidir.

Biyoteknolojik gelişmelerin insan haklarına getirdiği sisli havada görüş mesafesini arttırmaya gayret eden bu çalışmada, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalında hazırlanan "Biyoteknoloji ve İnsan Hakları" adlı doktora tezinde dayanmaktadır. Başta tez danışmanı Prof. Dr. Mithat Sancar olmak üzere, değerli jüri üyesi hocalarımız Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Prof. Dr. Yahya Zabunolu, Prof. Dr. Maksut Mumcuolu ve Doç. Dr. Levent Gönenç'e katkılarından ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Tezin kitaplaştırılması sürecinde desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Arif Erençin, Dr. Fatih Yaşıl ve Dr. Cengiz Ekiz'e bu vesileyle teşekkürlerimi bildiririm. Hayatı paylaştığım özenli sevgili eşi Sibel Yıldız'a ayrıca teşekkür ediyorum.

Hürol Çankaya

Bolu - 2012

{tab=ARKA KAPAK}

1953 y111nda DNA yap1s1n1n ke_finden bugüne kadarki süreçte radikal bir dönüüm geçiren biyoloji ara_t1rmalar1, bilgi birikimini biyoteknoloji kulvar1na ta_1yarak insan ya_am1n1 da a_an bir _ekilde do ay1 de i_tirme cüretini kendinde bulmu_tur. Ancak konu bu alanda hayal satmaya gelince elbette bu i_in uzmanlar1 herkesten önce devreye girmektedir. Sermaye ve medya, biyoteknolojinin gücünü gerçe in ötesine ta_1yarak kamuoyu beklentisini diri tutmay1 ba_arm1_t1r. Biyoteknolojinin hayaller kadar kâbuslar1 da beslemesi ku_kusuz temelsiz de ildir. Geçmi_in 1rkç1 karanlı 1 bu konuda endi_elenmek için yeterli bir nedendir.

Biyoteknolojik bir gelece e dair tart1_malar1n arka plan1na bakan bu kitap, canlı hücreleri üzerine yapılan teknolojik ara_t1rmalar1n sonuçlar1n1 insan haklar1 boyutuyla ele almaktadır. Burada öne ç1kan unsur, insan haklar1 hukukunun gelecekteki muhtemel sonuçlara hazırlıklı olup olmadı 1d1r. Biyoteknoloji konusunu cennet ya da cehennem tasvirlerine oturtan bazı yakla_1mlara mesafeli olan bu kitabın temel amacı, insan haklar1 hattındaki genel manzarayı çizmektir. İktidarın do aya yüzyıllardır hükmetme çabasına, piyasa rasyonalitesinin de dâhil olması konuyu bulanıklıla_t1rmaktadır. Biyoteknolojinin getirece i aslı büyük sorun, mevcut iktidar kurgusunu derinle_tirmesidir. Bu sayede devlet ve piyasa ilikileri, ideolojik olarak biyolojiyle harmanlanabilecektir. Artık e_itsizlik bu yapındaki do al harc1d1r.

{tab=0ÇONDEKÖLER}

ÖÇONDEKÖLER

Önsöz.....	13
GÖRÖ^.....	15
BÖRÖNCÖ BÖLÖM	
YANAM VE TEKNOLOJÖ.....	23
ÜTOPÖK TEKNOLOJÖ TARÖHÖ.....	23
BÜYÖCÜ ÇİRA İ: ÖNSAN VE TEKNÖK.....	23
Teknoloji Öle Sürüklenen Önsan.....	23
Paskalya dan Tuvalu ya Ada Manzarası.....	28
Dr. Pangloss ve Kriz Etiği.....	31
1989: Mucize Y111n Diyalekti i.....	36
HAYALLERÖN KÜ^ATTI İ DO A.....	38
Teknolojiye Açılan Av Sahası.....	38
Bir Kartezyen Tasarım Olarak Do a.....	41
Mekanik Bir Beden.....	41
Descartes ve Spinoza: Eksen De i_tiren Do a.....	43
Do a Üzerinde Prova: Egemenli in Ön_ası.....	47
BÖLÖM VE TEKNOLOJÖ: ÖKÖLÖ SARMAL.....	51

FAUST UN KAÇAN HUZURU: TEKNOLOJİ.....	51
Teknolojinin Sosyal Dokusu.....	51
Bir Muhasebe Süreci.....	51
Teknolojik Determinizm.....	58
Makine Kırık Etik.....	63
Yaratıcı Yıkıcı: Leviathan dan Laboratuvara.....	65
Teknolojinin Arka Kapıları: Gizem ve Karabasan.....	69
Teknik İçin Teknik.....	69
Teknikin Sosyal Dili.....	70
Yeni Yer ve Tükenen Boyut.....	73
BÖLÜM VE ÖZGÜRLÜK.....	78
Bilim ve Sosyal Gerilim.....	78
Entelektüel Telaş: İki Kültür ve Bilim Savaşları.....	82
Bilim ve İktidar.....	90
Bilim ve Teknoloji Dönemci.....	93
EĞİTİM ÖZGÜRLÜK MODERNİTE.....	95
AYDINLANMANIN ALACAKARANLIĞI: TAHAKKÜM.....	95
Kutup Gecesine Doğru: Rasyonalite.....	95
Uygarlık ve Araçsallık.....	97
Aydınlanma ve Modernite.....	105
ÖZGÜRLÜK YA DA ERTELENEN KİYAMET.....	109
SÖZ DA İLİNCA: MODERNİTE VE TEKNOLOJİ.....	119
Demir Kafesin Gölgesi: Biyopolitika.....	118
Biyoihtidar.....	118
Biyopolitikanın Hukuki Yansıması.....	121
Risk Toplumu: Kaplanın Sırtına Binmek.....	123
Kırık Aynaya Bakmak: Ekoloji.....	131
Kapsama Alanının Dışı: Teknoloji ve Eşitsizlik.....	134
Teknoloji ve Özgürlük: Modern İhtilalın Kırılması.....	136
KONU BÖLÜM	
BİYOTEKNOLOJİNİN UFUK ÇİZGİLERİ.....	149
POYASA VE BÖLÜM LABORANTO.....	149

BÖLÖM VE ENDÜSTRÖ.....	149
BÖLÖMSEL GELECE ÖN ÖYASASI.....	158
Piyasa ve E_itsizlik.....	158
Piyasa Gölgesinde Bilim ve Etik.....	161
BÖYOLOJÖ VE ÖDEOLOJÖ.....	172
GEN: BENCÖL YA DA ÖZGECÖL.....	172
Genin Uzun Yolculu u.....	172
Kurgusal Bir Hayat: Spekülasyon Geni.....	176
ÖNSAN DÖ ASI: KENDÖ GÖLGESÖNE Sİ MAYAN ÖNSAN.....	180
TUFAN ÖNCESÖ: BÖYOLOJÖ VE AHLAK.....	188
YURTTA^LIK BÖYOLOJÖSÖ.....	188
Sosyobiyojji: Limbik Sistem ve Özgürlük.....	190
Genetizm: Herkesin Herkesle Sava_1.....	200
BELÖRSÖZ SINIRLAR:	
BÖYOLOJÖ, TEKNOLOJÖ VE DEMOKRASÖ.....	207
TEHLÖKELE BÖR E^ÖK: HAYATIN DE ERÖ.....	207
Mühendislik Sendromu: Hayati Çizelgeler.....	207
Neo-Malthuşçu Medcezir.....	211
Modernitede Öronik Bir Parantez: Nazi Ekolojisi.....	219
MODERN DEVLET MÜHENDÖSLÖ Ö.....	224
Toplum Mühendisli i.....	224
Toplum: Metafor Mimarisi.....	224
Bilim ve Cerrahi Müdahale.....	225
Antropo-Teknik e Giri.....	227
Hümanizmden Çık1s: İnsanat Bahçesinden Kaçanlar.....	230
Yeni Perspektif.....	236
BÖYÖTEKNÖK DEMOKRASÖ.....	240
Sa l1k: T1bb1n Toplumsal Ön_as1.....	240
Biyokrasi: Art1k Toplum Yok.....	247
Bir Filika Eti i.....	253
Biyoteknoloji ve Önsan Haklar1 S1n1r1.....	259

GENETİK MÜHENDİSLİK:	
İNSAN HAKLARININ DAR GEÇİDİ.....	263
GENETİK MANİPÜLASYON.....	263
TEKNOLOJİNİN GENETİK TERCÜMESİ.....	263
Sorunlara Hücre Hapsi.....	263
Kassandra dan Rüya Tabirleri: Gen Teknolojileri.....	271
Gen Tedavisi.....	271
Somatik Gen Tedavisi.....	271
Germ Hattı Tedavisi.....	272
Kök Hücre Tedavisi.....	274
Somatik Kök Hücre.....	274
Embriyonik Kök Hücre.....	275
Klonlama.....	275
Terapötik Klonlama.....	275
Reproduktif Klonlama.....	276
Öjenik Genetik Mühendisliği.....	276
YANAMI ÇEVRELEYEN ÇÖZÜM: GEN PATENTİ.....	278
Vaatler Ülkesi.....	278
İnsanlık Mirası ve Trajedi.....	285
GIDA GÜVENLİK: GENETİK MÜHENDİSLİK VE TARIM.....	291
DNA: YENİ İNSAN HAKLARI ALANI.....	296
İNSAN HAKLARI EKSENİ.....	296
HUKUKUN GERİLEME HATTI: İNSAN HAKLARI VE EKONOMİ...306	
Kırsal Haklar ve Sosyal Haklar.....	306
Yurttaşlık ve Eşitlik.....	313
Liberalizmden Neo-Liberalizme Sosyal Devlet.....	318
Sosyal Devlet ve Kriz.....	318
Kaygan Sosyal Zemin: Eşitsizlik.....	323
Liberalizm ve Adalet Arayışı.....	325
Akıncıya Karşı Yurttaşlık: Genetik ve Sosyal Devlet.....	330
Biyoteknolojinin Yörüngesi ve Sağlık.....	333
Bir Temel Hak Olarak Sağlık.....	333

Sa l1 1n Ekonomi Politi i.....	337
Sa l1k Hakk1n1n Genetik Ozdü_ümü.....	343
Sa l1k Hakk1n1 Yeniden Dü_ünmek.....	347
ÖJEN0K VE GENET0K SINIRLAR.....	351
Öjenik: Bir 0deolojinin Tarihsel Miras1.....	351
Liberal Öjenik.....	358
Bir Onsan Tasar1m1.....	358
Totaliter Sapma.....	365
Hayali Öjenik: Liberalizm ve Ticari Yans1ma.....	369
Prokreatif Otonomi ve Reprodüksiyon Teknolojileri.....	371
Embriyo ve Seleksiyon.....	374
Klonlama ya da Somatik Hücre Nükleer Transferi.....	378
Asimetrik Haklar.....	381
Embriyo ve Fiiili Olan1n Normatif Gücü.....	381
Yasama Hakk1 ve Ters Orant1.....	384
Esnek Bir Ya_am Kavram1.....	384
Ya_am1n Yeni Hukuki Çerçevesi.....	389
HAKLAR VE DÜZENLEME TUZA I.....	393
Genetik Ayr1mc111k.....	393
Sa l1k Sigortas1.....	393
Ostihdam.....	396
DNA ve Özel Hayat1n Gizlili i.....	400
DNA n1n Hukuki Statüsü.....	400
Medikal ve Adli Veri Bankalar1.....	401
Biyotetik A : Kurullardan Kurumlara.....	404
GENET0K VE HUKUK0 CO RAFYA.....	412
ULUSLARARASI DÜZENLEMELER.....	412
Onsan Genomu ve Onsan Haklar1 Evrensel Bildirgesi.....	412
Biyotetik ve Onsan Haklar1 Evrensel Bildirgesi.....	413
Uluslararası Onsan Genetik Verileri Bildirgesi.....	413
Onsan Klonlanmas1na Dair Deklarasyon.....	414
Avrupa Onsan Haklar1 ve Biyot1p Sözle_mesi.....	415
DÜNYADA GENET0K VE HUKUK.....	416

Avrupa Birli i.....	416
Asya.....	418
ABD.....	419
Kanada.....	420
Avustralya.....	420
0ngiltere.....	421
Almanya.....	422
TÜRK0YE.....	423
SONUÇ.....	427
KAYNAKÇA.....	433

{tab=KÜNYE}

SAV Sosyal Ara_t1rmalar Vakfı 44

ISBN 978-605-86699-3-2

Sosyal Ara_t1rmalar Vakfı

Küreselle_me Dizisi

DEVLET VE TAB0AT

Biyoteknoloji Ça_1nda Onsan Hakları

Hürol Çankaya

Birinci Basım: Aralık 2012

Yayına Hazırlayan

Serap Korkusuz Kurt

Kapak Tasarım

Olknur Kavlak

Baskı Öncesi Hazırlık

Ülkü Gündoğdu

Baskı ve Cilt:

Özkaracan Matbacılık Ciltcilik San. ve Tic. Ltd. Şti

Yalçın Kore_ Cad. Basın San. Sit. No: 11-12 / Güneşli/İstanbul

Tel: 0 212 630 64 73

Sosyal Araştırmalar Vakfı

Ekisadi Özetmesi

İstiklal Caddesi Sahne Sk. No: 5/6

Beyoğlu İstanbul

Tel/Fax: 0 212 292 55 85 - 86

Web: www.sav.org.tr

e-mail: merhaba@sav.org.tr

{tab=KAPAK}

{/tabs}